

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал саугъалары бла саугъалауну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Кѣп жылланы ахшы ишлегенлери ючюн
*Къабарты-Малкъар Республиканы
Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа
Газаланы Адисни жашы Залимни*
- Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруулау министрствосуну «Чегем районда урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруулау ара» къырал казна учреждениясыны директорун,
*«Къабарты-Малкъар Республиканы халкъны социальный къоруулауну сыйлы къуллукъчусу» деген ат атаргъа
Аргашкова Джульетта Чамаловнагъа*

Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруулау министрствосуну «Бахсан районда урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруулау ара» къырал казна учреждениясыны директорун орунбасарына
Сасикова Надежда Ивановнагъа
- Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруулау министрствосуну «Прохладный шахар округда халкъны социальный жумушла бла жалчытыу ара» къырал казна учреждениясыны директоруна.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы

Ю.КОКОВ

Нальчик шахар, 2015 жылны 3-чю июню, №75-УГ

Парламент

Водительлени хазырлауну - бююннюгю излемлени гаражасына

КъМР-ни Парламентини Промышленность, транспорт, связь эм жол мюлк эмда Билим берюу, илму эм жаш тѣлю политика жаны бла комитетлерини «КъМР-де водительлени хазырлау жаны бла законланы жашауда бардырыуну юсюнден» деген темагъа кенгертилген жыйлылары болганды. Ага законла чыгарыучу органни Председателини орунбасары Натби Бозиев, жууаплы министрстволаны бла ведомстволаны къуллукъчулары, Жаш тѣлю палатаны келечилери эм башхала къатышандыла.

Натби Бозиев, кенгешни ача, жоллада къоркъуусузлукъну жалчытыу артыкъда магъаналы иш болганын чертгенди. Машинала кѣбейип баргъанлары уа республикада жоллада болумну бююннюгю осалгъа бурганды. Арт жыллада ачыгъанланы, аварияланы саны уллулай къалады. Аланы асламы водительлени хаталарындан боладыла, ол санда 25 процентин стажлары юч жылгъа жетмегенле этедиле. Аны эсге алсакъ, жолда къоркъуусузлукъ водительлени окутууну качествосуна кѣре болганы баямды.

КъМР-де МВД-ны УГИБДД-сыны башчысы Юрий Бегидовну айтханына кѣре, автошколада инструкторланы бир-бирлери машинаны рулюна энди

олтура башлагъанлагъа тийишли билим бермейдиле, аланы къоркъуусуз жүрюнуу жорукъларына юйретмейдиле. Аны ючюн а жаш водительле окуулары болшагъандан сора тийишли сынау алмайдыла, ала жолда болумгъа тюз багъа бере билмейдиле. Аварияланы асламы да аны хатасындан болады.

Жылны аллындан бери уа, автошколаны бошаш, Къырал автоинспекциягъа водитель удостоверение алыргъа 867 адам келгенди. Аладан экзамени биринчи кюн окууна жаланда 365-си (42 проценти) бергенди. Ол а окууучула теорияны бла практиканы иги билмегенлерине шагъатлыкъ этеди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылыу - 2015

Газета издается на
балкарском языке
с 1924 года.
Интернет-версия:
zamankbr.ru

ЗАМАН

Хурметли жамауат!

Сиз республикабызда тамамланган ишлени юслеринден толу ханар алыргъа сюе эсегиз;

сиз ѳз халкъыгъызны адамы болганыгъызны дайым сезгенлей турургъа излей эсегиз;

сиз малкъарлыланы тарыхларыны, культураларыны, тѳрелерини эмда адетлерини, аланы бююннюгю жашауларыны, жетишиллерини эм проблемаларыны юсюнден кѳбюрек билерге итине эсегиз-

«ЗАМАН» ГАЗЕТГЕ ЖАЗЫЛЫГЪЫЗ.

Аны бетлеринде сиз кѳп сейирлик затла табарыкъсыз, ол хар юйюрге да керек болганына тюшонюрюксюз.

Бизни индексибиз - 51532

Оноу

Табийгъат хата жетгенлеге - къырал себеплик

Бытыр 21-чи-29-чу майда сакъ жауунланы кезиунде ырысхыларын тас этген 1066 адамга ахча болушлукъ этилди. Ол жаны бла бегим КъМР-ни Правительствосуну кезиуню жыйлыуунда къабыл кѳрюлгенди.

РФ-ни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясыны таматасыны орунбасары Заур Кармоковну айтханына кѣре, табийгъат къыйынлыкъдан сора республиканы бир-бир эллеринде жолла, мекамла, социал магъаналы объекте жарасуз халгъа келген эдиле. Быйыл а аланы тапландырыугъа Федерал арадан ахча бѳюннгенди.

Алай бла Урунуу, иш бла жалчытыу эм социальный къоруулау министрствогъа 30,6 миллион сом бериледи. Бу ахча табийгъат къыйынлыкъдан ачыгъанлагъа эм мюлклерин тас этгенлеге юлешиниркиди. Ол санда 650 адамгъа онушар минг сом берилдикди. Мюлклерини бир кесегин тас этген 317 адамгъа 15,8 миллион сом ѳтдюрюллекдю. Алагъа хар бирине 50-шер минг сом юлешиниркиди. Дагъыда 83 адамгъа 100-шер минг сом бѳюннеди. Ала ырысхыларын толусунлай тас этгенледиле.

Андан сора да, бытыр сакъ жауунланы хатасын кетериу, объектлени тапландырыу жумушла да тамамланыллыкъдыла. Ол санда Табийгъат байлыкъла эм экология жаны бла министрствону иелигинде болгъан объектеге ремонт этерге 3,06 миллион сом, КъМР-ни Жол молк жаны бла управлениясына муниципалитетледе жолланы тапландырыугъа 20,3 миллион, Малкада медицина болушлукъ пунктну жангыртыргъа 59,9 минг сом бериледи.

Элlege да муниципал иеликде болгъан объектлени жангыртыргъа 84,7 миллион сом бѳюнюрюкдю. «Бу ахчаны уа бизни министерство битеу тапландырыу жумушла бошалгъандан сора тѳлерикиди», - деп чертгенди Кармоков. Жер-жерли администрацияла болушлукъгъа тийишлилени тизмелерин алгъадан да кѳргюзтген эдиле. Алай, докладчыны айтханына кѣре, аладан 16 адам кетерилгенди. Ол а жашагъан юйлеринде регистрациялары болмагъанлары бла байламлыды. «Алагъа да ахча барды, алай ала, сюдге тарыгып, сакъ жауунланы кезиунде юйлеринде жашагъанларын тохташдырыргъа керекдиле ансы», - деп къошханды ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Къошулуу

Юч эгиз туугъанды

Хасанияда жашагъан Базоланы Русланни бла Радиманы юйюрлерине дагъыда юч сабий къошулдула. Тишируу 4-чю июньда эгизле тапханды- эки жаш бла бир къыз. Уланланы ауурлукълары 1 килограмм 900 грамм эмда 1 килограмм 950 граммды, къызчыкыны уа- 1 килограмм 980 грамм. Балачыкъланы ѳсюмлери 42-43 сантиметрди.

-Ананы, сабийлени да халлары игиди, - деп билдиргенди больницаны бѳюмюню таматасы Марина Кягова. -Быйыл бизде юч эгиз экинчи кере тууды.

Руслан бла Радима Нальчикде «Вера» фирмада ишлейдиле. Аланы дагъыда юч сабийлери барды-барысы да жашчыкъла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: (башында) Радима врачы
Марина Кягова бла.

Водительлени хазырлауноу - бюгюннгоу излемлени гаражасына

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Юрий Мушарифович келтирген шартлагга кере, быйлыны биринчи кварталында республикада 163 авария болганды. Аланы кезиунде 41 адам ёлгенди, 89-су уа тюрюлю-тюрюлю жарала алгандыла. Тинтиуледен ачыкшлангананча, аварияланы 35 проценти водитель стажлары юч жылгга жетмегенлени хатасындан болгандыла (бытыр - 17 проценти). Башхача айтханда, хар терюнчю аварияны машинаы жюрютюрге энди юйренгенле этгенди.

Бытыр сентябрь айда РФ-ни субъектлеринде Кыырал автоинспекциялагга водителени окутуу жаны бла праволу-норматив акта берилгенди. Аланы РФ-ни Билим беруу министрствосу хазырлаганды. Алагга тийишлиликте машиналаны, троллейбусланы, трамвайланы водителерин окутуу жаны бла программала инспекторла бла келишип жарашдырылырга керекди. Андан сора да, окутуу базалары федерал излемлеге келишгенлерини бла кьалганларыны юсеринден эсгertiулини да этерге эркинди. Алай водителени окутуууну качествендуу контролда тутуу инспекторланы жууапы-

лыкларында туююлдоу.

Бюгюнлюкде Кыабарты-Малкьарда водителелеге профессионал билим беруу жаны бла лицензиялары 36 организацияны барды. Аладан сегизиси кьырал, кьалганлары уа энчи иелиледиле. Барысы да окутуу программаларын инспекторла бла келишдиргендиле, аланы окутуу базалары да тинтилгендиле.

Билим беруу, илму эм жаш тёлуюно ишлери жаны бла министрни орунбасары Александр Кириини айтханына кере уа, бытыр водителени окутуу 9 организацияны иши тинтилгенди. Быйыл, жангы излемлени эсге алып, энтта 17 автошколну ишине кьаралыкьды. Жылны аллында уа планнга тийишлиликте 4 организацияны иши суююлгенди.

Аланы кезиунде уа излемлеге бузукьукьла ачыкшлангандыла эмда аланы кетериуюно юсюнден эсгertiуле этилгенди. Сёз ючюн, инструкторланы ишге алганды, излемле сакьланмагьанлары тохташдырылганды. Автошколланы бир-бир устазларыны профилыли билимлери жокьду, ол угьай, бирлерини орта профессионал билимлери окуна болмагьаны ачыкшланганды.

Докладланы суюе, Натби

Бозиев бир-бир автошколланы ахырыда бир тюрюлю мюлклери болмагьанларын чертгенди. Болсада ала окутуууну бардырадыла. «Устазлары да артык доюн туююлдоле. Аланы энчи билимлери жокьду. Дагьыда ала окуучуларын кеслери да билмеген затлагга юйретирге кюрешедиле», - дегенди ол.

Докладчылагга соруула кеп болгандыла. Депутатла, автошколну иши тохтатылып, жабылган неда лицензиялары сыйырылган кезиуле болгьанларын бла кьалганларын билирге суюгендиле. Дагьыда ала инспекторла 18 жыллары толмагьанла бла профилактика ишни тамамламагьанларын да чертгендиле.

Жыйылыугга кьатышханла депутат Рита Таованы республика автошколланы рейтинг кьурагьга, аны сайтлада, газетледе басмаларга предложениисын туюе санагьандыла. Алай бла водителесте уростовени алыргга суюген адам анга качествендуу билим кьайда бериллигин кеси сайларыкьды.

Жыйылыуда айтылганны эсге алып, жууапы органлагга эсгertiуле кьабыл керюлгендиле.

КьМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Кьадагы

Эски быргьыланы алышындырадыла

Нальчикде Киров орамда исси суу баргьан быргьыла алышындырыла турадыла. Планнга кере, «Юго-Западная» котельнядан берисинде 550 метрге жангылары салынырыкьдыла. Бу ишлени

жалчытылыныпдыла. Алай хар жыл сайын бардырылган профилактика жумушланы кезиунде - 15-28-чи июньда-котельня ишлерик туююлдоу. Жууукь заманда жангыртыу Кулиев орамда да бар-

«ТЭК» ОАО бла «Восход» ООО бардырадыла. Кьурулуш бригада микрорайонда юйлени исси суу бла болжаллы халда жалчытырча мадар этгенди.

Бюгюнлюкге эки жою метрге жангы быргьыла салынгандыла. Аланы сууну уллу басым бла жиберип, сынап да кергендиле. Шёндю, айтылгьаныча, ол районда жашагьанла исси суу бла толусунлай

дырылыкьды. Мында суу быргьыла тереклени туюю бла тартылганлары себепли аланы кетирге туюшерикди. Болсада август айда бар ишле да бошалгьанларындан сора, жангы терекле орнатылып, тегерекке айбатлыкь берилликди.

КУРДАНЛАНЫ Сюлемен. Суратла авторнудула.

Кьайдан да хатарга

Уллу ыспасны белгиси

Магасада кьууанчы халда Ананы эсгертмеси ачылганды. Сурат ишлеу Индира Ильясованы эскизлерине кере монумент кьыралны 62 регионундан алып келтирилген терекле ёсген «Россеини аналары» атлы аллеяда орнатылганды.

РФ-ни регионларыннан тишируулагга айланып, республиканы башчысы Юнус-Бек Евкуров бу болумуну уллу магьанасы болгьанын чертгенди. «Бу эсгертме ариулыкьну, соймекликни бла кертичиликни белгисиди. Аны ачыу бла биз

алагга бек кьыйын жыллада жашаугга итинулюккери, кертичиликлери эмда жигерликлери бла халкьыбызны кёлюн кётюргенлери, ниет кючюн сакьлагьанлары ючюн ыразылыгыбызны билдиребиз», - дегенди ол.

Эсгертме доммакьдан этилгенди, юч сабийи бла тиширууну суратлайды. Ол ингушланы миллет кийимлерин кийипди эмда аланы бурунгу кьалаларыны кьатларында суюледиле.

Пенсиячыла «продлёнкагга» барадыла

Краснодарда 25 адам уллайгьанлагга «продлёнка» деген сейир проектни хайырангандыла. Анга кере, пенсиячылагга анда ашатадыла, сауукьларына кьарайдыла, башха жумушларын да тамамлайдыла. Заманлары эригиую болмаз ючюн дагьыда билим программа да жарашдырылыпды.

Проектни кесин а Краснодарны Социальный жумушла бла жалчытыуучу комплекс арасы кьурагьанды. Аны ишчиси бла бирге пенсиячыла музейлеге, театрлагга барадыла, кермючлеге, кинолагга кьарайдыла.

- Бизде кюндюз тургьанла жолда кьыйналмазча микроавтобусу барды, - дейди араны директору Наталья Посохова. - Абаданла багьу физкультура бла кюрешедиле, хорда жырлайдыла, кьолдан усталыкьлагга юйренедиле.

Багьуудан сора да, алагга психология жаны бла себеплик да этиледиле. Нек дегенде абадан адамлагга деп кьурагьан «сабий садха» бек алгга кьыйын жашау болумгга туюшген, болушлукь излегенле келедиле. Бу проект бюгюнлюкде сынау халда жашауда бардырылады. Ол халкьгга керек болгьаны керюнсе, пенсиячылагга быллай жерле Кьобанны битеу районларында да ачылыкьдыла.

Бек айырмалы университетлени тизмесине кимле туюшгендиле

Бу кюнледе Университетлени миллет рейтингини эсеплери белгили болгьандыла. Аны бек башына, алгьынча, МГУ туюшгенди. Экинчи жерге МИФИ чыкьгьанды, ючюнчюге уа - МФТИ. Аланы ызларындан Н.Э. Бауман атлы МГТУ, СПбУ, РУДН, аладан сора Новосибирски Миллет излем кьырал университети, Томскну кьырал университети, дагьыда аны Политехника университети эмда ВШЭ да барадыла. Рейтингге саулайда эки жоюдан аслам вуз киргенди.

Аланы ишлерине багга экилгенде, билим берууде жетишимлерине, социальный болумларына, даражаларына, илму-излем, халкьла аралы ишлерине, инновацияланы хайырынуларына, предпринимательство бла кюрешулерине кьаралгьанды. Ол жаны бла эм иги онгла конкуренциягга чыдамлыкькы кюлендириуюно «5-100» президент программасына кьатышхан университетледе кьуралыпдыла.

Арт заманлада рейтинглеге Сибирь, Приволжье эмда Урал федерал округлада вузла да тири кьатышып башлагьанларын белгилерчады. Ол жаны бла Тосмк область барысын да озады. Бюгюнлюкде ол регионда алты баш магьаналы кьырал университет барды.

Кьарау

Жалгьан дарманлагга кьажуу

Росздравнадзорну дарманланы качествендуу тинтген лабораториясы бу кюнледе ишин толу бардырады. Ведомствону КьМР-де бёлуюно келечиси Людмила Гешева билдиргенге кере, специалистле бу тинтиу ишине чеклеринде дарман жалгьан болгьанын, болмагьанын да тохташдырылыкьдыла. «Алайды да, бу кезиуде 250 тюрюлю дарманны качествендууна кьараллыкьды. Шёндю лабораторияда аладан 90-сы тинтилгенди», - дегенди ол.

Лабораториягга экспертиза этилирге келтирилген

дарманланы энчи оборудованида тийишли мардалагга келишгенлерин да белгилейдиле. Кьайсы аптекадан неда сауукь сакьлау учреждениядан дарманланы кьаллай бирин тинтирге боллугьуна прокуратура береди эркинлик.

Анализ этерге жалаанда 15-20 минут кьоратылады. «Бюгюнлюкде тинтиу ишле Чегем районда бардырыладыла. Аны аллында уа ала Нальчикде ётген эдиле. Болсада алыкьа жалгьан дарман табылмагьанды», - дейди Людмила.

Бизни корр.

ТАПЛАНДЫРЫУ

Эсгертмелени жангыртырғыа умутлудула

Элбрусну тийрелерине келген кыонакыла Минги тауну башына биринчиле болуп чыкыган альпинистле Сотталаны Ахияны бла Киллар Хашировну Оғары Бахсан элден узакъ болмагъан кёпюрно кыатында сюелген эсгертмелерине эслерин бурмай кыоймайдыла. Былайда 19 - чу, 20 – чы ёмюрдеде тау башына тёрели ёрлеуле кыуралып тургъанларын да белгилерчады. Ташдан ишленген эки барс а бу тийрелени саклаучуларыча сюеледиле. Былайлары туристлени бек сыйген жерлеринден бирлеридиле. Скульптурала озгъан ёмюрно 70 – чи жылларында орнатылгъанларындан бери алагъа бир кере ремонт этилинмегенди. Элбрус муниципал районну бу жаны бла чакырыууна эс буруп, «Малые ГЭС КБР» ачык акционер биригиуну башчысы Сотталаны Алий болушлукъ этрге ыразылыгъын билдиргенди. Район администрация дагыда бюджетден алынмагъан ахчагъа эсгертмелени тапландырыу эмда видеокамераланы тохташдырчыа жерлени жарашдырыу ишлени да бардыргъанды. Жууукъ заманда 1890 эм 1896

жыллада, биргесине баргъан жёнге-ри болмагъанлай, Элбрусха кесинлей чыкыган тинтиучю, альпинист, аскер топограф Андрей Пастуховну скульптурасына ремонт этилир умут барды. Майданны светодиод чыракыла эмда кюн батарейле бла

жалчытыу ишле да тамамланырыкыдыла.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус муниципал районну жер – жерли администрациясыны пресс – службасыны башчысы.

Шимал Кавказ кюн сайын

Битимлени тамычы амал бла сугъарырчыа

Астрахань областьда эл мюлк битимлени тамычы амал бла сугъарырчыа жарарыкъ биргъычыкъланы чыгарлыкъ проектге федеральный бюджетни чеклеринде промышленностну айнытугъа болушлукъ халда 285 миллион сом берилликди. Проектни битеулю багысы 415 миллион сомду, деп билдиргенди областны профильли министерствосуну пресс-службасындан. Шёндю россеили рынокда тыш кыраллы производительни системалары бардыла. 850 миллион метрден былтыр аны бир кесеги хайырланылгъанды. -Артада кеси алларына эрип кетерик биригъычыкъланы чыгарыуу бу бёлюде эл мюлк оборудованианы дуняа рыногунда кесеги ючюн демлеширге онг берликди. Андан сора да, сугъарыуда бу системаны хайырлануу Россеиде эл мюлк продукцияны чыгарыууну кеси багысын учуздандырыкыды, -дегенди пресс-службада.

Адыгъядан студент кырулуш къауум Ростов АЭС-де урунурукъду **Адыгъяны** студент кырулуш отряды Ростовну (Волгодонскени) атом электростанциясында кырулуш ишлеге кыатышырыкыды. Аны юсюнден ТАСС-ны корреспондентине регион штабны командир Ярослав Борсух билдиргенди. -Федеральный орган бла келишип, биз бек иги жашланы онусундан отряд кыраганбыз. Жашла барысы да кырулушчула болгъудула. Биринчи къауум Илья Сидоренкону башчылыгы бла Ростов областьта атланганды, -дегенди ол.

Устага

Сабийлеге керти соймеклик бла

Кёп болмай мен эки жыл жюрюп, намысха, кылыкыгъа, адет-тёреге юйренип кетген сабий садыма баргъанма. Мени воспитательлерим бек жарыкъ кёргендиле, садда сабийлерини юсюнден хапар айтып, ала не бла кюрешгенлерин билдиргендиле. Тёбен Чегемни мектебинде сад кыуралгъанлы жыйырма жылдан артыкъ болады. Анда балала эки къауумгъа юлешиндиле: уллу къауум эм орта. Биринчини юйретичюлерни Хочуланы Азиза, Хитиланы Лейла эм Къудайланы Раметадыла. Экинчини уа – Туудуланы Марина, Улбашланы Залина эм Байсолтанланы Тамара. Бу учрежденида балала ФГОС программа бла 1-чи классха хазыр-

ланадыла. Ала суратла ишлейдиле эм жазаргъа, окъургъа юйренидиле. Балала бла ишлеген кыйынмыды деген соруубузгъа юйретичюледен бири Азиза Юсюповна: «Угъай, мен аланы бек сюеме, ол себепден кыйынлыгъын да сезмейме. Адам ишине кёлю бла берилге керекди. Мында урунганла барыбыз да кюч-кыарыуубузну аямазгъа кюрешибиз. Араларында осал кылыкылы жокъду, бары да игидиле. Биз ала бла бек кыуанып жашайбыз», - дейди. Туудуланы Марина да ол сёзлеге: «Былай алып кырагъанда, ишибиз тынч тойюлдо, алай мен аны бек жаратама. Гитчечиклени арасында не ауур зат да женгил баргъаннга

ушайды. Кеслерин да тийишли билим алырчыа, адет-тёреден хапарлары болурча этерге кюрешибиз. Сёз ючюн, музыкадан устазыбыз Жабелланы Зубайда жырларгъа эмда тепсерге юйретеди аланы», - деп, шагъатлыкъ этеди. Алайды да, Тёбен Чегемни сабий садына келген анда ишлегенле балаланы сыйгенлерин, алагъа ариу, иги кырагъанларын кёрюрге боллукъду. Мен да битеу сабийлени атларындан таматалагъа, юйретичюлеге кесими чексиз ыразылыгымы билдиреми.

БАЙТУУГЪАНЛАНЫ Исмаил,
школну окъуу самоуправлениясыны башчысы.

ЭНЧИ ОПЕРАЦИЯ

Эки бандит кырутулгъанды

Терроризмге кыажу миллет комитетни информация арасы билдиреди: Бандит къауумланы келечилерин эмда алагъа болушханланы ачыкылауыгъа эмда аланы аманлыкъ ишлерин тохтатыуыгъа бурулгъан оператив-тинтиу ишлени кезиунде РФ-ни ФСБ-сыны кыулукъчуларына Къабарты-Малкыарны Бахсан районунда сауутланган адамланы юслеринден белгили болгъанды. Ала алгъын да терроризм халда этилген аманлыкылагъа кыатышханлары тохташдырылгъанды. Аланы терактпадан тыяр, жамауат кыоркыуусулукъну жалчытыр эмда бандит къауумланы бугъунуп айланган башчыларын бла келечилерин тутар мурад бла НАК-ны Къабарты-Малкыарда оператив штабыны таматасы 5-чи июньда

эрттенликде сагъат бешде Бахсан районда Атажукино элден шимал жанында терроризмге кыажу энчи операцияны башларгъа эмда ол жаны бла низамны кийириге буйрукъ бергенди. Боевикле бугъунган блиндаж терк окъуна табылгъанды эмда ФСБ-ны бла МВД-ны энчи буйрукъла жаны бла кыулукъчулары аны кыуршоугъа алгъандыла. Операция башланган жерге керекли тенгли бир кюч эм сауут да келтирилгенди. Сауутланы атып, властыны кыолуна берилигиз деген буйрукъгъа аманлыкычыла от ачып жууаппагъандыла. Алайда башланган атышыуда экеулен кырутулгъанды. Ал шартлагъа кёре, ала Къабарты-Малкыарда болгъан бандит къауумланы шимал-кюнчыгыш секторуну келечилеридиле.

Россеини ФСБ-сыны взрывотехниклери атышыуу баргъан жерни тинтенде, алайда кёп санда окъла эм сауутла табылгъандыла, ол санда автоматла, керохла, гранатла, гранатомётха топла эмда кеслери хазырлагъан чаддырыучу затла. Аланы ауурлукълары уа тротилни эки килограммына жетеди. Энчи операция бошалгъандан сора адамланы сауулукъларына, жашауларына, мюлклерине эмда башха эркинликлерине кыоркыуу болмагъаны бла байламлы Оператив штабны башчысы КТО низамны тохтатыууну юсюнден буйрукъ этгенди. Оператив-тинтиу эмда следствие ишле андан ары бардырылдыла. Право низамны саклаучуланы эмда мамыр адамланы арасында ачыгъанла жокъдула.

Дерс китапны ана тиллеге кёчюрюрге дейдиле

Кыйынлыкыгъа тошгенле биринчи болушлукъ этиуну мадарларыны юслеринден биринчи болуп Кырачай-Черкесни миллет тиллеринде басмаланырыкыдыла. Дерс китапны кёчюрю «Жашауну кырууларгъа юйрениу» деген проектни чеклеринде бардырылады, деп айтхандыла республикалы МЧС-ини пресс-службасында. Бу ишни магъанасы - кыйынлыкыгъа тошгенле асламысында бек алгъа специализле угъай, алайда болган адамла болушадыла. Аладан бир кесеги Кавказыны кыйын районларындан келген адамла болуучудула, ала уа ана тиллеринден башха тилде сёлешалмагъанладыла, деп айтылады билдирюде.

Аллай аякъ машина дуняда жокъду

Кюн батарейла бла ишлеген, подзарядка да керек болмаган, дуняда биринчи аякъ машина (велосипед) Россеини Кюнюнде Волгоград областьда велосипедге атланарыкыды. Проектни онуючусу инженер Иван Богданов айтханнга кёре, «Гелиос» деген велосипедни узакъгъа бараллыгын сынарыкыдыла. Ол аякъ машинагъа бла кеси 340 километрге барлыкыды – Камышина район арадан Иловлягъа дери эм артыха. Конструктор айтханнга кёре, аллай машинагъа Россеиде эм тыш кыраллада чыгарылгъанларына да сетьден ток бла подзарядкала этдириге керекди. 82640 номерли патент «Гелиовелосипед» алыкыа дуняда жангыз болгъаннга шагъатлыкъ этген документди.

Ставропольда соруула бардырыллыкыдыла

Ставропольну администрациясыны пресс-службасы билдиргенге кёре, крайны ара шахарында князь Владимирге эсгертме кыураргъа боллукъдула. Аны бла байламлы шахарда жашагъанлары араларында соруула этерикдиле. Адамла аллай эсгертме керек болгъаныны бла керек болмагъаныны юсюнден кеслерини оюмларын эм культураны жангы объектини кыалайда орнатсала тап боллукъун айтырчыа керекди. Аны бла бирге эсгертме тегерекдеги кыудуретге эм архитектурна келишени бла келишимени, инженер сетье, охранный зонала эм скульптура затла еге алынырыкыдыла. Шахарны онуючулары Ставропольда жашагъанпадан былай этигиз деп оюмларын электрон почта бла жиберигиз деп тилегендиле.

8-чи май – Социальный ишчини күнюдио

«Мен амалсызлагга не аз да эс тапдыралсам, кьюуанама»

Цаколаны Мариям Нальчик шахары Халкыга социальный жаны бла кьарар арасыны специалистиди. Биз аны бла, Социальный ишчини күнюдио аллында тобешип, ушакь бардыргъанбыз.

–Мариям, араны ишчилери кимге болушадыла?

–Кьарарга адамлары болмагъанлагга. Жарсыугга, шендио кеп кьартланы жашлары, кьызлары башха шахарлада ишлейдиле. Сабийлери болмагъанла да бардыла. Аланы барысына да болушлукъ

жарашдырабыз, заманларында да ыйыкыгга эки кере анда жатханланы жокълайбыз.

–Болушлукъ керек болуп тургъанлай, кимге селеширге билмей тургъанла да болурла.

–Биз аллай адамланы кесибиз излейбиз. Участковый терапевтлеге соруу кьагъытла жиберебиз да, аланы тизмелерине кере кьолайсызланы, кеп сабийли юйюрлени, кьартланы, инвалидлени табабыз, эсепге салабыз. Сакъат балалагга биринчи сентябрьге окуу китапла, кийимле алынадыла. Жарлы жашагъан юйюрлеге спонсорланы ахчала-

ахырысы бла да жууукълары болмагъанланы абаданланы эм инвалидлени юйлерине элтебиз, адамларын табалсагга а, алагга болумну ангылатабыз. Сау болсунла, ала, бизни ангылап, жууукъларын юйлерине кьайтарадыла.

–Мында эсепде тургъан адамла бегирек неден кьыйналадыла?

–Жангызлыкъдан. Ушакь этерге жокъду адамлары. Бу затны эсге алып, арада компьютер курса ачылгандыла. Жюрюялгъанла бери келедиле, келалмагъанлагга уа юйлерине специалистле барадыла. Компьютер бла хайырланьырга юйренгенден сора

кечедиле. Алагга тансыкь болуп жашагъан кьартлагга бумал бек огурлу ишди.

–Кьысхасы, сиз жашаулары мудаклыкь бийлегенлени кезлерин жарытасыз?

–Хау, байрамла да кеп кьурайбыз. Майскийде келлеге барып, шишлик этип, жырла жырлап, тепсеуле тепсеп келген кюнлерибиз да боладыла.

–Арагга болушхан организациала бармыдыла?

–Болмай а! Аланы хайырларындан биз социальный таксини ишин кьураялгъанбыз. Арада эсепде тургъан адамла шахарны ичинде элли сомгга кьайры да барадыла.

–Сиз кьарагъанланы араларында таулула кепмюдоле?

–Бек аздыла. Насыпха, бизни миллетибиз таматарына бек сакъды. Не торлю жашау болум-

лада да таулула бир бирлерин тутадыла, атмайдыла саусузларын, кьарысузларын да. Ол теребиз энгта да сакъланса, бек иги боллукъ эди.

–Сен жангызлыкъдан неда жарлылыкъдан кьыйналгъан адамла бла кюн сайын ишлейсе. Бир кесек тынчыракт ише кечерге умут этмеймисе?

–Терт жыл болады мен арада урунганлы. Тюз университетде «социальный иш» факультетни бошагъанлай келген эдим бери. Кязим: «Адамды бизни атыбыз», деп бошдан жазмагъанды. Хар бирибиз да тынч жер излесек, кьыйын ишни ким этерикди? Мен амалсызлагга не аз да болушсам, кьюуанама. Социальный ишчини жюреги халал болургга керекди.

керекди. Аптекаладан дарманла, тюкенден юйге керекли затла алып келтиребиз. Абаданланы кийимлерин жууабыз, итуу салабыз, аш хазырларга болушабыз. Больницада багъылыргга кереклилени да документлерин

рындан себеплик этилинеди.

Жарсыугга, бусагъатда юйсюзле да бардыла. Рейдле кьурап, шахарда аланы да ачыкьлайбыз. Биз документлерин хазырлагъан кезиуде юйсюзле католикленни мекамларында жашайдыла. Сора

ала Интернет бла сабийлерине, жууукъларына селешедиле.

Ол алагга бек уллу кьюуанды. Шендиюгу дуняда кеп юйюрле чачылып кетедиле. Нальчикде иш табалмагъанла, сойселе, соймеселе да, башха шахарлагга

Бизнесменле туугъан эллерине сакъдыла

–Мен башчылыкь этген бёлюмню ишчилери болушлукъ керекли адамланы, юйлерине ыйыкыгга эки кере барып, хар затларына да себеплик этедиле. Битеу да биз кьарагъанланы саны эки жюзге жетеди. Алгын урушну ветеранлары бар эдиле эсепде, энди ала дуняларын алышхандыла. Жаланда урушда жоюлгъанланы юй бийчелери кьалгандыла.

Совет жыллада бизге болушлукъну Кьызыл Жор этип тургъанды, бусагъатда уа бизнесменле. Аланы араларында, биз айтмай, кеслери келип, ахча берип кетгенле бардыла. Этмек биширгенле ун бердиле, жерни арендагга алып ишленгенле жыйгъан мирзеулеринден юлюш чыгъарадыла. Этген игиликлери юйлерине минг кере кёбейип кьайтсын.

Бизни арада инвалидле саулукъларына да кьаратадыла. Жыйырма бла терт кюнню ичинде, багъыу бардырылгъандан сора да, ала кюннге терт кере аш ашайдыла. Жууукълары-тенглерин бизде багъылгъан адамларын жокъларгга эркиндиле.

Комплекс араны ишчилери районда акъылбалыкь болмагъанланы эркинликлерин сакълаугга да аслам эс бурадыла. Наркотиклени неда ичгини хайырланган, оюн автоматлагга алданган атаанала бизде эсепдедиле, ала бла психолог ишлейди. Кьолайсыз юйюрледе сабийлени жайда солуу лагерлеге жиберебиз, байрам кюнледе алагга сауугала этебиз. Шендиюгу жашау кьыйынды, башларын кечиндиралмагъанла аз туюлдуле. Жамауат аллай

Черек муниципал районда халкыга социальный болушлукъ этген комплекс ара ишлейди. Араны бёлюмюню башчысы Эфендиланы Танзилья анда тамалланган жумушланы юсюнден айтханды.

адамлагга эс бургъаны бизни бек кьюуандырады. Таулу миллетибиз бек халалды, огурлуду. Озгъан жыл, спонсорла берип, биз кьолайсызлагга юч жюз минг сом кьоратханбыз. Черек райондан чыкьгъан бай адамла, кьайда жашасала да, туугъан жерлерин, эллерин унутмайдыла, жандауулукъ, сууап ишле этгенлей турадыла.

Дагъыда «Заман» газетни окуучуларын бир затха эслерин бурургга суюме: районда сабийлерин

атып, унутуп кьойгъан кьартла жокъдула. Юйлерин кечиндирир умут бла башха шахарлагга бир кьауум заманнга ишлерге кетгенлеринде, биз аланы кьарт аталарына-аналарына кьарайбыз. Алай ала юйлерине кьайтханлай, комплекс арагга келип, аланы эсепден чыгъарадыла.

Сабийлери болмагъанлагга уа, бизден сора да, кьоншула, эл эс бургъанлай турады. Алай бла бусагъатда районда босагъасын бир инсан да басмагъан адам жокъду дегге боллукъду. Жамауат бек жарсырча адамла сабий юйледен чыкьгъан ёксюзле бла тутмакьлада олтуруп энди эркин болгъан жаш адамладыла. Алагга биз иш излерге кюрешибиз, психолог да ангылатуу иш бардырады.

Сакъат сабийлени окуула-

рына да эс бурабыз. Бусагъатда школгга жюрюялмагъанлагга дистанционный халда билим бердиле. Биз инвалидлерибизни документлерин хазырлап, Нальчикге келтиребиз, ата-аналарына бу жангы билим алыу амалны игилигин ангылатабыз.

Социальный ишчи кьарысузлагга болушады, аланы араларында кьартла, сабийле да кепдуле, ариу тилли, тёзомлю болургга керекди. Алай иш хакъыбыз а сейирлик туюлдо. Баям, аны ючюн бизде отуз эки социальный ишчиден жаланда бири эр кишиди, кьалгъанлары уа тишируладыла. Байрам кюннюбюзде битеу коллегаларымы алгъышлайма, алагга сауулукъ, насып да тилейме!

Бетни **БАЙСЫЛАНЫ Марзият** хазырлагъанды.

6-чы ИЮНЬ - АЛЕКСАНДР ПУШКИННИ КҮНЮДҮ

Арыган лампаны тауусула барган сары тилчиги аз кыалтырай башлады. Печь а эрте шошайганды. Ол гюрюлдеп жанган отунланы мыдыкы да, кызылуук кючо таркыая, жукбусуна, кёксюл кюлюне кёмуле барады. Тышындан а кюз желини гуулдаганы бёлюне-бёлюне эшитиледи. Саргальган чачыракла уа, ауур тамычыланы кётюралмай, сууук топуракгыа агыадыла...

*Ариуса, мудахлыкь берген уахаты,
Сюеме кете барган чырайынгы...*
Сора минг да тюрсюн, мен эндиге дери эслемей турган, билмей турган бояула кёз аллыма бир таушлукь суратын ишлеп саладыла. Бу арталлыда жангыча кёрюннген жомакьлы дуня, мен биринчи эслеп кыуанган дуня. Бир кыуанч жашырынлы, бир а хычы-

зимлерин уятханды, андан ары жашау кьадарларыны кьайгысын этдиргенди, уллу дунягыа кёзлерин ачдырганды. Култура айныуларын ол, уллу дуняча, ызларгыа себеп болганды. Тауула хазна кьалмай барысы да окьуй-жаза билирге онг тапхандыла.

Белгили кьабартылы алим, жамауат кьуллукьчу айтхан «жашау чырактаны», жанып, таулуну кёлюн кюнча жарытханды, кёк бла тенг этгенди. Аны бла бирге уа халкьларыбызга дуняа литературагыа, эм алгыа уа уллу орус литературагыа да жол ачылганды.

Келден айтылган чыгьармачылыкь аз-аздан басмалы, киталпы литературагыа айланганды. Ызы бла уа халкьыбыз кесини суратлау сыфатын назму, хапар жазмалада кёре башлаганды. Ол сейирлик иште, айхай да, эм алгыа

Берт, Этезланы Омар, Теммоланы Хамит эдиле. Кечирег а ол сыйлы ишге Отарланы Керим, Адам Шогенцуков, Кьулийланы Кьайсын, Алим Кешоков, Бетал Кушев да кьошулгандыла...

Назмучуну малкьар тилде басмаланган китапчыгыны тиражы тёрт минг экзemplяp болган эди. Бизде чыкьган назму чыгьармаланы экзemplяpларыны саны ол даражагыа не анга дери, не андан бери жеталмагандыла. Китап, Алийланы Омар кёчюрюп, «Деревня» деген назму бла башлана эди. Пушкинни «Чыганлыла» деген поэмасын дуняадан жашлай кетген Теммоланы Хамит кёчюрген эди. Гуртуланы Берт бла Кациланы Хабу поэтни бир кыуум жомакьын, Отарланы Керим - «Кьарамашакь кьыз», Этезланы Омар а «Борис Годунов» деген чыгьармаланы малкьар окьуучугьа саугьа этген эдиле. Кьулийланы Кьайсын Пушкинни «Тенгиз», «Эсгертме» деген дагыа иги кесек назмусун ана тилибизде окьурча этгенди.

Бу кьыйын, жууапы да иште лите-ратурабызны жангы телюсюно да махтарча юлюшо барды. Бабаланы Ибрагим, Мокьаланы Магомет, Гуртуланы Салих, Созайланы Ахмат, аладан жашыракла да, Пушкинни кьушкьанат поэзиясын ана тилибизге кёчюрюп, айтыл-айтамча хайырлы иш этгендиле. Юлгоге Ибрахим жарашдыргьан «Булутну» айтайыкь. Назму, сэзю-сэзю бла дерча жуукь кёчюрюлгени бла кьалмай, хар тюрсюно, сезим сураты сакьланып, Пушкин аны малкьар тилде жазып келтиргенча кёрюнеди.

*Озган боранны ой, ахыр булут!
Кесинг айланса кёкде буйрукьсуз.
Жерге уа атаса мудах ауана,
Жарьбууча бараса кюнню аллына.
Кёп болмай алдынг да кёкню чуугагын,
Шибилэ-элия да анга чулганды;
Ачы кюкюрөп, тамаша кьычырдынг,
Жаудунг да, кьургьакь аулакьны
кьандырдынг.
Тамамды, ташай сен! Озганды заман.
Кьургьакь жер мылды, озганды боран.
Аяз, жел, сылай агьачны кёккюлюн,
Сюреди сени тынчайган кёккледен...*

Айтылы устазыны юсюнден Кьайсын бир талай статья жазганды. Улуу Поэтге сиймеклигин алапат сыфатлап бергенди. «Мен билген закийни сатырында Ол эм сыйлы жерни алады, - дейди Кьайсын Пушкинни юсюнден айтхан сэзюнде. - Дуняада эм азат, билгич, акьылман, адам улуну омакьлагьан инсаньды. Жангыз аты окууна кёлюног кёк бла тенг этеди, кьуанчандан толтурады».

Ма аллайды бизни кюн кибик Пушкиннибиз. Жылланы, ёмюрлени юслери бла ёткөп келген алтынтамакь булбулу-буз. Ол сыфатлагьан Кавказны кьарлы таулары бар кьадар, дуняада назму деген бар кьадар, уллу Поэтге халкьланы сиймекликлери да таркьаймаз.

**ГУРТУЛАНЫ ЭЛДАР,
РОССЕЙНИ ЖАЗУЧУЛАРЫНЫ
СОЮЗУНУ ЧЛЕНИ, КЬМКУУНИ ЭМДА РФ-НИ
КУЛЬТУРАСЫНЫ СЫЙЛЫ КЬУЛЛУКЬЧУСУ.**

Закийни сейирлик поэзиясыны жарыкьлыгы

уун, чексиз да дуняаны аты уа Поэзия, Пушкин эди.

*Жер этегинде, бир жашил эменде,
Алтын сынжыры сейирлик жылтырай,
Юйреннген киштик кечеде-кюнде
Ол сынжырда турады айланганлай...*

Мен а жомакь киштикни угьай, ол чачырактары саргальып, тышы да ашалып турган эски китапчыкьны жесири болуп кьалганымы эслемди. Биринчи кёрген суратла, мен эндиге дери эшитмеген макьамла, уллу сиймеклик бла уллу кьажалуукьну тауусулмаз демлешери...

Ол сейирлик тюбешуу кьачан, кьайсы, не кюн болганын эсеме тюшюралмайма. Алай кесим кесими таныганлы жашайды уллу орус поэтни назмусуна ёмюрде таркьаймаз сиймеклигим. Бирде уа, бу жай кёгю кибик, норлю дуняада бар игилик, бар халаллыкь, мутхуз болмаз ариулуукь Пушкинни кюнча закийлиги бла, аны тенгиз кибик акьылманлыгы бла, кьушкьанат назмусу бла бирге келгенча кёрюнедиле.

Бизни, айхай да, топурагындан ташы кёп журтубузда Пушкин келгинчи да бар эди жырыбыз, назмубуз да. Алай анга дери озган ёмюрлерибиз, анга дери ётген жашауубуз закийге дери, аны таушлукь назмуу келгинчиники дери озган ёмюрле эдиле. Кертиди, Малкьарда, Кьабартыда да орус поэзияны батмаз жулдузу Пушкинни назмуларын окугьандала, аланы кёлден билгенле, аз болсала да, бар эдиле. Аны назмуларын орус тилде окьуп кьуангангала.

*«Я вас любил, любовь еще, быть
может...»*

дегенни сейирлик жарыгынын биринчи кёргенле, аны макьамын биринчи эшитгенле да болуп эдиле. Болсала да, узакь эди туугьан ташым Пушкинни поэзиясындан. Узун эди аны таулагьа келтирилк жол. Ол да нектен дегенде, кьара таныгьанла, бютунда орусча окьуй билгенле, ол заманда аз эдиле, бек аз.

Ангылагьанла, алгьадан оюмлай билгенле Поэтни назму сэзюно кючюне ийнангандыла. Ол сэз, эрте-кеч болса да, таулагьа да жол табарын билгендиле. «Халкьла», демлешлени кьююп, бир юйюрге тийиширле», - деген Пушкинни сэзюн, ангылап, кеслерине жашау жорукь этгендиле. Бизде да киталпа чыкьган кюн келирине, кёлден айтылган назмула, хапарла халкьгыа басмаланып жайлырларына ийнангандыла.

Битеу да дуняаны титиретген революция халкьлагьа уллу кьыйынлыкьла сынатханы бла бирге аланы миллет се-

нарт таурухла, жырларыбыз, ёз жазыучуларыбызны назмулары себеплик этген бла кьалмай, жыйырманчы-отузунчу жылда орус култура бла бирге таулу окьуучуну юйюне, сыйлы кьонакь болуп, уллу Пушкин да келгенди.

*Кавказ - төбөндө, кесим а - бийикде,
Кьарладан кьарайма кьая эринде.
Кьушну узакь тау башдан келгенине,
Кёк бийгинде кьанат кергенине ...*

- Пушкин жашауубузга, жюреклерибизге арсарсыз жол тапхан эди, - дейди таматабыз, жангы жашауну жырчыларындан бири. - Барыбызны да сейирге кьалдыргьан, минг тюрсюню ариу назмусу бла келген Поэт сэзюно терен магьанасы бла бирге ангылашыныулу, шарт айтылган сезими бла да сийдюрген эди. Окьуй баргьанынг кьадар, аны поэзиясыны жашырынлыкьлары ачыла келгенча кёрюне эдиле. Улуу жашырынлай кьалгьан а Поэт кеси эди. Биз, жангы заманны билгенибизча суратлай, халкьыбызны чагьармачылыкь хазнасы бла бирге уллу орус поэтни сынамын да хайырланьыргьа кюрешгенбиз.

Пушкин дуняадан кетгенин жюз жыл болганына аталып 1937-чи жылда Кьабарты-Малкьарда кёп тюрлю жамауат иш этилген эди. Школлада, предпритиялада, шахар, эл клублада поэтни жашуу жолуну, поэзия ишини юсюнден тюрлю-тюрлю лекцияла, жыйылыула кьуралган эдиле. Аны, малкьар бла кьабарты тиллеге кёчюрюлөп, киталпа болуп, бир талай чыгьармасы басмаланган эди. Улуу поэтке аталган назмуладан да энчи жыйымдыкьла жарашдырылган эдиле. Нальчикни ортасы бла ётген орамгы уа Пушкинни аты аталган эди.

Кертиди, Поэтге аталган ишлеге, заманнга кёре, уллу политика магьана да берилген эди. Сэз ючюн, «Бабас бла жалчысы Балданы юслеринден жомакь» деген чыгьармасында унукь-доруучу бла унукьгыанны сыфатлары ызлангандыла. Бай болганлыкьгыа, акьылдан жарты Бабас бла аны, жарлы болса да, акьыллы жалчысыны араларында кьызгьан чойрелик бек алгыа класс кюрешча кёргозюле эди. Анда жалчы хорлагьаны уа заманнга, политикагыа да жараган ишге айлана эди. Ликбезледе окьуй турган кьара халкь бу чыгьарманы сийюп окьугьанды, магьанасын да бек шарт ангылагьанды, аны ёз жашауу бла тенгешдиргенди.

Ол жылда Пушкинни назмуларын малкьар, кьабарты тиллеге кёчюрюу иште болган хунерлерин, кючлерин аямай кюрешгенле Алий Шогенцуков, Кациланы Хабу, Абдул Пшеноков, Алийланы Омар, Гуртуланы

Алгышылау Агабиятыбызга энчи жери баргы

Озган жыл СССР-ни Жазыучуларыны союзуну члени, белгили прозаик, журналист Гадийланы Ибрагим 80-жыллыкь юбилейин белгилегенди. Аны бла байламлы газетибизде алгышылау сэзле, магьаналы материалла да басмалангандыла. Алгьаракьлада КьМКУУ-ну малкьар тил бла литератураны кафедрасы кьурап, жазыучу бла сейир тюбешуу да болганды.

Ибрагим кеси да «Заман» газетини редакциясына кьонакьга келе - келе туруучуду. Аллай кезиуледе бардырылган ушакьлада адабият бла байламлы бир сейир шартланы билмей кьыймайса. Огьурлу, акьыллы сэзлерини уа кьайсыбызны да ёхтемлендирип, кёллендирип кючлери барды.

Бююнлюкьде аны чыгьармачылыгыны юсюнден айта, ол бизни литературада кесини энчи, сыйлы жерин алган авторладан бири болганын белгилемей жарамаз. Кьалам кьарындашлары да жазыучуну ишине бийик багыа бергенлери да хахьды.

Бу кюнде уа бизге Гадий улугьа аталган назмусу бла алгышылау кьагыт келгенди. Ол жарыкь тизгинени автору Нальчик шахарны кючюно номерли орта билим берген школуну малкьар тилден бла литературадан устазы Алтууланы Зухурады. Окьуучуларыбызны аны бла шагырей этерге сюебиз.

Игилик кёрсюн жанынг!

*Туугьан элинг - Шаурдат.
Шорха Черек, шууулдап,
Ариу жырла айтады,
Эсинг ары кьайтады.*

*Таякь атлы болганлай,
Сабийчиклей чапханлай,
Зауукь кюнде ашырдынг...
Тансыкьлыгынг - жашырын.*

*Нарт уя - Хасания -
Саган болганды уя.
Жашап турганса анда,
Нартла от жагыасында.*

*Андан кетдинг сюрюннге,
Арта хьарай юйюнге...
Кьвах элинде турдунг,
Ол тилде окьудунг.*

*Малкьар тилинг а - татлы,
Анда жомакь, жыр айды
Атанг сюрюнг узакьда,
Турган чакьда тузакьда.*

*Ёнчеленип берилмей,
Кёзге туура кёрюнмей
Адамлыкьны ишаны
Сенде юлюшо аны.*

*Танылгьанлай келеди,
Аны халкьынг биледи,
Шаурдатчы Ибрагим,
Нарт уячы Ибрагим.*

*Игилени хапарын
Айтдынг, санап атларын,
Малкьарымы уланы!
Игилик кёрсюн жанынг!*

ЖЮРЕГИНДЕГИН АЙТЫУ

Таулу кызыны насыплы
эталлык болурму эдим?...

Кесини юсюнден хапар айтаман, сөзсүз, тынгалык алаңга жычыуун көрүмөйдү. Мен аллайма, быллайма деп, бир заманда кесими көтүрмөгөнү, кертиси - махтаныр жерим да жок эди. Хар кимден өзүмө энише салган кызыктым бар эди да, көп заманы андан айырылмай турганма.

Бир жол, редакцияда бизни бөлүмдө олтуруп, нек эсе да жангы юйдеги болганланы юслеринден хапарга кирдик. Къадарлары башка миллетли тиширүүла бла байламлы этген таулу жашланы аманладыла ушак нёгерлерим. Артыкыда Биттирланы Аминат къажу эди башалагъа «алданганла». Манга айланп, ол былай айтды:

«Сен да къайдан тапхан эсенг да дюгерлини. Бир таулу кызыны насыпты эсенг, гоняжы жетерик эди?»

«Биринчиден, кесин насыптыга санарыкъ болурму эди къадары мени бла байлашдырган таулу кызы? Экинчиден, кертисин ачыкъ айтайым мен жаратхан кызы мени жаратмаган эди. Аны бла да катмалы, сыймыны тошорюге кюрешди. Ол бек ариу эди, андан умутум жок эди мени. Алай, баям, жаратханым сездирген болур эдим.»

Къюлени биринде кинотеатрны аллында бир жаш адам манга клей бла кыты жабышдырылган конверт берди. Кимден болганын билгенлей, не букъдурлугу барды, жарыкъ сезимли болдум. Аллай къыздан письмо

алса, ким да къуанырыкъ эди. Зайнафы (атын торлендирип айтама) атын кёргенлей, тэзалмадым, алайда окуна окуйма. Башындан аягына дер мени сындырган, хылыкка этген сёзле. «Сен кесинги ким сунаса, къюгюге иги къарачы бет сыфатынга. Устаз болурга окугъанынгы да билеме, алай сабийлерин санга ким ышанырыкъды?!» деп жаза эди Зайнаф.

«Кесинги ким сунаса» деген сёзлери ахыры бла келишмей эдиле мени кылыгыма. Мен кесин көтүрмөдөн, өзюне бийик багъа бергенден туюлме. Кысыхасы, Зайнаф мени сындырып атды, ёрге көпмазлык эди. Не ючюн? Айхай, аны билсенг а? Елген ёлча болдум. Көп сагышла келе эдиле башыма. Тенглерими барындан да мени аман болдум? Бек ачыу тийгени-мени юсюмде кемчиликлерими санаганы. «Санга ким барлыкды, сени жиямукъларынга къарап турурга», - дегенине жюрегим бек къыйналды. Болсада тэздюм, тэзмей не этерик эдим.

Керти айта эди. Къазахстанда бузулган эдиле кёзлери. Сууукъла 45-50 градусха жетген кюлде кёзлеримден тамган жиямукъланы сюртүп жетишдирилмай эдим. Ала къыялуу болганларын бюгюн да кёре болурла мени таныгана.

Зайнаф манга аллай письмону нек жазганын аныламадым. Аны юсюнден бир жерде аман сёз чыгармагъана ауузумдан. Ол а мени

жер бла тенг этген эди. Не ючюн? Билмейме. Тилми этген болур эдиле? Бир ауукъ заманы суратын паспортуму ичинде жюрютүп турдум.

«Ариуно ичи ариуу» деген сёз барды халкыбызда. Ол жюз процентте кертиди, деп айталлык туюлме. Зайнаф а көтүрмөлөгөн эди анга Аллах берген ариуукъну. Кесин кёкнө жети къатысына чыгарган эди. Чырайлыгы анга жау болду.

Къаллай болумда да биреуно жарсыуна, жашау тап къуралмагъанына кёл кендириу - адамсызлыкды. Зайнаф мени къаллай бир хылыкка этген эсе, сындырган эсе да, мен анга аманлык излемегенме. Письмосундан сора манга кёрюмөгөнди. Ким билсин, чоғоожму болган болур эди!

Къайры эсе да узакъга кетген хапары чыккъан эди. Бир талай жылны манга Анандырден къагъты келип турганына. Ким жазганын билмегенме. Бир письмосунда былай айта эди: «Кечем, кюном да - жияууду. Сенден минг керекчилик тилейме. Телилик этген эдим. Мени шайтан жангылтан болур эди...»

Письмону окугъандан сора башыма быллай сагышла келди: мен кесим а этмегенмеи ушамаган иш? Къазахстанга келип тошорюк жылыбызда, къышу элге бара, жолда бир кызыга тодорбеген эдим. Таулу болганын билдим, алай сёлешмедим анга.

Къызланы башларына акъыл

жашладан эсе алгъа киреди дегенлери керти болур. Ол кеси, мени тохтатып, айтды: «Халкыбыз къыйынлыкъга тошюп тургъанда, уялган да этеме, алай айтмай тэзалмайма. Сен мени танымайса, мен а таныйма. Сени сойгеними мындан ары букъдуралмайма. Сенден башха адамга барлык туюл эдим, алсанг, Аллахны жашы болса да. Айтп къоймасам, бюгюнден арысында тобешмеге болукъбуз...»

Ол кызы ким болганын бюгюн да билалмайма. Поэт Махытланы Сафар жазгъанча, къайсы элли, къайсы жерли болур эди? Аныгалгъан эди бюсюрмегеними, кёлгоме ушамагъанын. Кёрмедим аны андан арысында. Энди көп заман озгъандан сора кесими ол къыздан бийикге салгъаныма, аны бла ушакъ этерге йлыкъсыннганыма сокъуранама. Жолда тобешенибизни да эсеме тошореме. Къалай болуп къалган эди къадары деп, аны юсюнден да сагыш этеме.

Бир ингушлу да айланган эди ызымдан. «Ал мени, сенден башхага барлык туюлме», - деп ачыкъ айта эди. Мен а къатыма да къоймадым аны.

Аланы барысы ючюн да манга ариу Зайнаф «дерт жетдиргенди». Алай, не көп айтакъ да, баям, дуняда къадар деген зат болур. Андан киши да къутла болмаз. Ансы, Аминат айтханча, къайдан тапхан эдим дюгерли кызыны?

Алай, насыпха, жангылмаган эдим. Ол менден жюз кере иги эди. Ийнанарыгым келмейди аны дунядан кетгенине.

Ауруп тешекке тошюнчю, тийреде сабийлини жыйып, алагъа пакетчикле бла саугъала этип, къар аппаны, къар кызычыкны да чакъырып, оюла къурап турду... Алгъаракълада бир талай жылны мени бла бирге район газетде ишлеген шүёхума тобегенме. Саулуугун, жашау-ашау къалай болганын сордум. Ол «Сормай къой, юй бийчем ауушханлы мен каторгадама», - деди. «Келиним бир келеген адамды, жашау бермейди», - деп къошду.

«А сора экибизни да къадарларыбыз бирге ушайдыла, мени да юй бийчем дунясын алышындырганды», - дедим. «Мен да келиним бла жашайма. Ол да башха жаны бла «жашау бермейди». Ариу кийинмейсе деп, къуруда тырман этгенлей турады. «Аппа, юсюндеги эски болганды, кел тюкенге, мен санга жангысын аллыкъма», - демеген кюно хазна болмайды. Бюгюн мени юсюмде не кийимим бар эсе да, аланы барын да келиним алганды.

Аны дагыда бир игилиги - кюнакъга бек жарыкъды, чомартды. Къарысузга болушурга бек сюеди. Бир жол кюношуда жашаган, школга жюрюмеген жашчыкны чуркучугуно олтаны къобуп турганын эслеп, къолундан тутуп, тюкеннге элтгенди... Ма аллай адамды келиним!

ТАУБИЙ улу А.

ТИНТИУЛЕ

Жамауатыбызны 90 проценти чакълы бири кёп къатын алыуга ыразы туюлду

Россейни гражданыны 87 проценти кёп къатын алыу оруслауга арталыда келишмеген затды деп, алай оюмлайды. Къыралыбызны муслиман халклары аю анга жумушакъ кёздөн къарайдыла - анга къажа болгана 58 проценти тутадыла. Былайда бир шартны эсге салырга тийишлиди: 1999 жылда сорулганланы араларында муслиманлыла бир ненча къатын алырга «эркинлик» бергенле кёбюрөк болгандыла. Жамауатын оюм билу жаны бла битурросей ара (ВЦИОМ-ну) тинтиулен кезуиюнде къыралны 46 регионда 130 шахарда бла элде 1,6 минг адамга соруу бергенди.

Оруслауга да кёп къатын алырга эркин этерге керекди, деген оюмну сорулганланы кёлпери тергесе санагандыла. Оналты жылны ичинде ол кёз кырам торленмегенди дерге болукъду (1999 жылда 83 проценти анга къажу сюелгенди). Россейлиени жаланда 8 проценти аны дурус кёрдиде, 2 проценти аю алай этмей амалыбыз жокъду деп окуна айтадыла.

Россейде жашаган муслиманлыла кёп къатын

алырга эркин этерге керекди деген ниетге кёз къарам арталыда торленгенди: 1999 жылда сорулганланы 70 проценти анга угай демегенликке, бюгюнюкде ол оюм жанлы болгана жаланда 33 проценти тутадыла, 58 проценти аю алай этерге арталыда жарамайды, дегенди. Артыкъда жаш телю анга бек къаты къажу сюеледи (18-24-жыллыкъланы араларында 65 проценти). Бийик билемлери болмагъанланы араларында да ала асламдыла. 35-44-жыллыкъланы эмда вузлада окугъанланы араларында аю аллайла азыракъдыла - 51 эмда 57 проценти.

Нажуд Гучиговну бла Хедалуиза Гойлабиеваны тойларыны юсюнден хапарны басма органла кенг жайган эдиле. Чечени башчысы Рамзан Кадыров а анга «минжыллыкыны тою» деп окуна атаганды. Болсада аны юсюнден россиялиени жаланда ючден бири (32 проценти) билгенди. Сорулганланы 65 проценти аю аны биринчи кере эшитгенлерин айтхандыла. Москвада бла Санкт-Петербургда жашагъанланы, бийик билмиди эмда къолайлы адамланы араларында аю аны юсюнден билгенле кёбюрөк болгандыла

-42,40,42 проценти. Аны дурус кёрген россиялиле 16 проценти тутхандыла, ючден бири аю (31 проценти) сёкгенди. Ол тоину юсюнден хапарлары болганланы араларында аю аны терсегенле 51 процент болгандыла. Жамауатын асламысы (53 проценти аю) жукъ да айтмай къойганды.

ВЦИОМ-ну генералны директору Валерий Фёдоров Россейде кёп къатын алыуга къажу сюелинуе сылтауун эски адет-төрелюге асыры бек табынууда, алагъа къулланыуда кёреди.

«Эр бла къатынны араларында байламлыкъланы, юйор адеп-къылыкъланы торлю-торлю амаллары излеуге, аланы сынауга 1999-чу эмда 2000-чи жыллада жамауат иги кёздөн къарагъанды, жаратхан окуна этгенди. Бюгюнюкде аю аланы сёкгенле кёпди. Ол а эр кишилен бири бирлери бла жашагъанларын, сабийлеге артыкылык этгенлини эмда аллай башха ишлене сюююдөн башланганды. Андан башха темагъа кёчгенди «Россейге төре болмаган кёп къатын алыу амалга», - деп белгилегенди ВЦИОМ-ну генералны директору.

Ол дагыда былай къошханды: торлю-торлю федерал округланы жамауатларыны оюмларына къарасанг, Шимал Кавказ эмда Юг федерал округлада жашагъанланы айтханларын белгилерчады. Россейли муслиманланы асламысы жашаган шимал-кавказ республикалада кёп къатын алыу жанлы болганла саулай Россейде орта ёлчменден эсе кёпди. Аны кюношусу Юг округда аю анда жашагъанланы кёбюсю оруслаудыла) аллайла азыракъдыла.

«Былайда айыралыкъ эсленди. Славянлыла кёп къатын алыуга башхаланы адет-төрелери, ол алагъа арталыда келишмейди, жарашмайды деп, алай къарайдыла. Муслиманлыланы араларында да кёп къатын алыу дурус кёрмегенле болганлыкъга, аланы асламысы аны жанлыдыла, - дегенди Фёдоров. Айхай да, ол айтханга кёре, славянлы кюношула аны жаратмайдыла, ол а бир бирге сууукъ къарууну сылтауларындан бири болуп къалады. Ол эки жаны да кёп къатын алырга эркин этмеген бир право системагъа кере жашау этерге керекдиле да.

«Известия» газет.

Ышары

Чычхан бла жубуран...

Халкыбызда болган бир-бир кюлюкю атлага сейир этерчады. Бизге кюнакъга келген жаш, кюлюп, былай айтханын къалай эсе да унуталмайма: «Билемсиз, мени тукъумум Киштикладанды. Къатынны аты аю - Чычханды».

Къоян деген аты бла бизни элде тишируу бар эди. Андан да сейируу аю, Чибин деген атха да юйренчек болуп къалган эдик. Бюче аю бютун да тамаша. Буга да алай. Гулла (Корыто) да бек сейир атладан бириди. Элде Жубуран хажини аты бек улуу намус бла айтылганды. Къалпан, Аслан деген атла шёндю хор элде да жюрюйдюле. Айшу бюгюнюкде кёп тобемей эсе да, алгын а сыйлы атха саналганды.

Алайды да, сиз да биле болурсуз сейирлик тукъум атланы, алагъа эс бурсагъыз, кесигиз да ышарысыз.

ЛУКЪМАН улу М.

Жорукъланы эсгертгендиле

Темир жолланы юсю бла ётген жерледе Къоркъуусулукъну халкъла аралы күню быйыл 3-чю июньда белгиленгенди. Къабарты-Малкъарда да болгъандыла анга къатышханла. Ол күн Терк районда, Муртазово станцияда бла Муртазово-Эльтохово жолда тийишли акцияла бардырылгъандыла. Темир жолланы ишчилери ГИБДД-ны район бёлюмюню инспекторлары бла бирге былай жерледе жоруюню жорукъларын ангылатуу басма материалла жюлгендиле водительлеге, кешлерин, ала бла баргъанланы жашауларына, саулуукъларына сакъ болургъа чакъыргъандыла. Терк районну администрациясыны бёлюмюню таматасы

Мурат Гедгафов айтханнга кёре, Муртазово станцияда темир жолну юсю бла эки жанына да бир сутканы ичинде 5 минг автомашина ётеди. Техниканы саны жылдан-жылгъа кёбейе баргъаны ючюн жол-транспорт аварияланы саны да ёседди. Бу жарысулу кёрюмдуге тийишли жорукъларга сансыз болуу да этеди къошумчулукъ. Статистика шартлагъа кёре, бу жерде битеу аварияла водителълени хаталарындан болгъандыла. Водителъле бу акцияны бардыруу дурус кёргендиле. Айтылган затлагъа, берилген басма материаллагъа да эс бургъанлары баям эди.

Бизни корр.

СТАТИСТИКА

Кърымда санау не зат кёргюзтгенди

Кърым федерал округда халкъны саны санау эсеплерин Ялтада чыгаргъандыла. Белгилли болган шартлагъа кёре, регионда **2284,8** минг адам жашайды: **83** проценти неда **1891,5** минги - Кърым Республикада, **17** проценти неда **393,3** минги-Севастопольда. Шахарлада да 1323 минг адам неда халкъны 58 проценти, элдеде -961,7 минг адам неда 42 проценти жашайдыла. Бу шартха да эс бурурчады: халкъны санын жазыу баргъан заманда киши турмагъан 11 эл ачыкъланганды.

2001 жылда этилинген тергеулеге кёре, жарым айрыкамны халкъы 116 минг адамга азайгъанды. Аны сылтау - ёлгенле кёп туугъанла уа аз болгъанында. Росстатны башчысы Александр Суринов регионда демография болум, саулай Россейдеча, артыкъ доюн тоиолду деп чертгенди. Аны игилендирге чырмау этген сылтаудан бири уа - тишируулары эр кишилден эсе кеп болгъанларыды. Кърым федерал округда 1000 эр кишиге 1175 тишируу жетеди, Кърым Республикада уа -1178, Севастопольда -1164 (Россейде ол кёрюмдуге 1163-дү).

Халкъны ючкен экисини профессионал билими барды (башланган, орта, толу болмагъ-

ан бийик, бийик, вуздан сора да). Кърым Республикада профессионал билимлери болгъанла 66 - проценти, Севастопольда 78 проценти тутадыла.

Ишлерге жаруула уа КФО-да 86 процентдиле, ишсизле - 14 процент. Ишлерге жаруу жыл саны болгъан минг адамдан 780 ишмегендиле (сабийле бла пенсиячыла). Бу кёрюмдуге уа РФ-де орта эсепден эсе (623) уллуду.

Жарым айрыкамда орус миллетли адамла барысында да кепдиле - **1,5 миллион** неда **68** проценти. Ол жаны бла экинчи тизмеде украинлядыла - **344,5 минг** адам неда **15,7** процент. Ол санда Кърым Республикада 291,6 минг украинлы (халкъны 16 проценти), Севастопольда - 52,9 минги (14,2 процент) жашайдыла. Украинада 2001 жылда халкъны санын жазыу баргъанда чыгарылган эсепле бла тенгештиргенде, Кърым Республикада оруслулары саны 2,7 процентте ёсгенди, украинлялары уа 40 процентте азайгъанды.

Санына кёре ючюнюк улуу миллетге кърым татарлыла саналадыла - **232,3 минг** адам (халкъны **10,6** проценти). Башха миллетлени келечилери Кърым федерал округда төрт процентден да аздыла. Халкъны 100 проценти уа орус

тилни биледиле.

Къатын алгъанла, эрге баргъанла 16 жылдан абаданланы араларында 58 проценти тутадыла неда 1066,3 минг боладыла. Кърымчыланы араларында башха миллетлени келечилери бла юйор къурагъанла артыкъда кеп тоубейдиле. Ол а аланы адеплиликлерин кёргюзтген шартды.

-Аны бла бирге кърым татарлылары асламысы кешлерини миллетлеринден къыз алыргъа, къатын келтирирге ёчдиле - аллайла 82 процент бардыла. Оруслулада ол ниетли болгъанла - 67 проценти, татарлылада - 55 проценти, украинлялада - 36 проценти тутадыла. Аз санлы халкълада (къарамилледиле, грекчиледиле, кърымчакълара, белоруслада, болгарлылада) жалаанда кеси миллетни келечиси бла юйор къурау жалпыла 20 процентден да аздыла, - дейди Александр Суринов.

Кърым федерал округда халкъны санын жазыу 2014 жылда 14-чю 25-чю октябрьде бардырылгъанды. Аны ахыр эсеплери бек магналдыла - Кърым социальный-экономика жаны бла мындан ары кылай айныргъа керек болуугъна тоюндооредиле.

«Российская газета».

Власть

Къуллукъчулагъа энди саугъаларын кешлерине къояргъа жарамайды

Улуу къуллукълада ишлегенле бла губернаторла алгъан саугъаларыны багъаларыны юсюнде Кремльге билдирге эмда аланы белгиленген жерлеге элтип берирге борчлудула. Жалаанда канцтоварлары бла гюлленни кешлеринде къояргъа боллукъдула. Аны юсюнде буйрукъгъа президент къол салгъанды.

Сёз командировкалада, протоколлада белгиленген эмда къуллукъ борчла бла байламлы башха официальный жумушланы кезилеринде алынган саугъаланы юслеринден барды. Протокол жыйынлулары бардырырга деп къырал эмда регион оночулагъа берилген канцеляр керекле, гюлле эмда келлендире, ыспас этиу халда

берилген саугъала буйрукъда болган тизмеге кирмейдиле. Чиновникле бла губернаторла саугъалары ала алгъандан сора неда командировкадан къайтханлай юч ишчи кюнден кеч къалмай белгиленген жерге элтип берирге керекдиле. Аны бла бирге энчи акт да жарашдырыллыкды.

Алай саугъаны алгъан адам аны кесине ахча төлеп къайтарырга боллукъду. Аны ючюн а эки айдан кеч къалмай тийишли заявлени жазылады. Алай тилек этилмесе, саугъаны Кремльни администрацияны, президенти ишини управлениасыны эмда саугъа тошген башха структураланы да кереклерине хайырланрыкъдыла.

«Российская газета».

ФУТБОЛ

Чемпион ат ючюн дайым кюрешгенле

Ахыр жыллада республиканы ветеранлары араларында футболдан чемпионатында торлениуле эсленгендиле. Команда абадан-ныракъ, эспирек да болгъандыла, аланы саны онбешге жетгенди. Жорукъла уа къатылангандыла.

Алгын заманлада ветеран турнирге хар сойген да къатышалган эсе, энди 35 жыллары толмагъанланы бери иймейдиле. Жангыз да бир зат торленмей къалады - хар заманда да чемпион ат ючюн Бахсанны «Эталон» командасы бла «Баксаненок» артыкъда бек къазауат этедиле. Баям, бу жол да алай боллукъду.

Жетинчи тургъа ала жалаанда экишер очкуну тас этгендиле. Бир бири бла тоубешилери да тенг - 0:0-эсеп бла бошалгъанды. Сора Нарткъалада «Эталонну» «Химик» бла оюнун белгилерчады. Бахсанчыланы командаларын къураган Анатолий Тутов - аны бла бирге баш тренери эм баш футболчусуду. Ол жангыз кеси ючюленни орунундады. Бир кесек ауруп, талай матчха къатышмагъанды, алай «Химик» бла оюннга уа келмей къалмагъанды.

«Химик» да сезонну аллында биринчи бошдан тоюул эди, бахсанчылгъа ол тийишлисича тоубегенди. Матч 1:1 эсеп бла бошалыргъа да ушай эди. Алай ахыр такъыйкъалада «Эталонну» чабыул этючюсю Олег Керимов (бююнлюкде А. Апшевни атын жюриутген олимпиада резервли сабий-жаш төлю спорт школну директору), башы бла уруп, топу

«Химикни» къабакъларына кийиргенди. Матчдан сора ол голну былай ахыр керг жыйырма жыл мындан алгъа ургъанын билдирген эди.

Алай бла сегизинчи турну аллында «Эталон» бла «Баксаненок» оналтышар очко алапгъандыла. Алай «Родник» аладан бир матчха кеп ойнагъанды.

Виктор Шекемов.

Къабарты-Малкъарда ветеранлары араларында чемпионатны турнир таблицасы

КОМАНДАЛА	О	Къ	ТБ	Х	Т	Оч
1. «Баксаненок» Баксаненок	6	5	1	0	27-6	16
2. «Родник» Псынадаха	7	5	1	1	27-10	16
3. «Эталон» Баксан	6	5	1	0	20-3	16
4. «Терек» Терек	7	4	2	1	18-7	14
5. «Химик» Нарткала	6	4	0	2	25-5	12
6. «Вольный Аул» Нальчик	7	3	2	2	13-13	11
7. «Псынабо» Псынабо	7	3	2	2	10-10	11
8. «Карагач» Карагач	6	3	0	3	15-13	9
9. «Псыгансу» Псыгансу	6	2	2	2	13-11	8
10. «Эльбрус» Тырныауз	6	1	4	1	10-11	7
11. «Старая Крепость» Баксан	6	1	2	3	9-16	5
12. «Баксан» Баксан	7	1	2	4	5-32	5
13. «Исламей» Исламей	7	1	0	6	8-29	3
14. «Атажукинский» Атажукино	7	0	1	6	1-22	1
15. «Азау» Тырныауз	5	0	0	5	5-18	0

Ыйыкълыла гараскан

КЪОЧХАР. Танг ата туруп, башлы чурукъла кийип, манторла жияргъа атлангызыз. Хау, шёндю ала къайынла топлеринде чыгъа башлагъандыла. Сиз а унутуп турасыз мантарлары, нек эсе да.

ТАНА. Ыйыкъ хычиннге ушарыкъды. Ал жарымында ачыракъ шоколадна, экинчи жарымында уа - татлы эм татымлы болуп.

ЭГИЗЛЕ. Сизни сагъышыгъыз орта кюннге дери чачыллыкды. Алгынча юйорюгюню орта чигинжисиз, ол а битеу юйорню тутхучлугун жалчытырыкъды.

АЙРЫЧАБАКЪ. Ахырында сиз жангы жашауну башладыгъыз. Баш кюнден тебиреп угай, бусагъатдан тебиреп. Эрттен бла эрттерек туругъуз, таза хауада ары-бери чабыгызыз.

АСЛАН. Къуллукъ ишигизни юйге алмагызыз. Кесигизни къоруулагызыз. Жулдузла солугъа чыгыгызыз дейдиле, юйден узакъгъа -тенгиз неда уллу суу жагъага. Алай этер онугъуз да барды.

КЪЫЗ. Сиз кеп затны юсюнден сагъыш этесиз, алай эсе да, ишигиз къоймайды акылыгызыны жияргъа. Алайды да, шухъларыгызыгъа къушлугъуз да, байрым кюнде клубха атлангызыз.

БАЗМАНЛА. «Кюе тургъан» путёвканы излесегиз иги болурму? Узакъ жолуучулукъ сизни прафигигизге келишмейди. Алай эсе, атха минип айлансагыз неда физкультура бла кюрешсегиз иги тоийюлюмдю?

АКЪЫРАП. Сиз эрикгенсиз. Хауагъа чыгып, шухъларыгызыз бла ишилик биширип ашасагыз иги болмазмы. Отда биширилген сарделька окуна жюрегигизни къуандырлыкды.

САДАКЪЧЫ. Сизни къонакъгъа чакъырган эселе, барырга уа соймей эсегиз, юйде иш барды деп къутулугъуз. Заманны уа экеулен болуп ётдорсегиз, андан игиси жокъду.

ТЕКЕМИЙОЗ. Асмандагыла сизни хауагъа - тышына - чыгарыгызыны сюедиле. Жашил тала сизни жюрегигизни къуандырлыкды. Жауун жауар деп къорка эсегиз, биргегизге салкъынлык алыгызыз.

СУУКЪУЙ. Эригиулю ишлени арт болжалга салгызыз. Хуржунугъузну чертлеулюкден толтуругъуз да, жууукъдагы терек бахчалгъа барыгызыз-эрленчикле къуанырла сиз келтирген саугъага.

ЧАБАКЪЛА. Таза хауада айланырга атлана эсегиз, аякъ тобюгюзге къарап атлауыз - алай этсегиз, ариу ташчык, чертлеулюк неда чокъуракъ табире боллукъсуз. Ол кеп жылланы ичинде насыплы дуугагыз болургъа боллукъду.

Топалайчык

Тикаланы Алийни жашы Ахмат Нальчикде жашайды. Анга 2 жыл бла 7 ай толганды.

ЦРО ДУМ СК ОБЪЯВЛЯЕТ ПРИЁМ ДОКУМЕНТОВ ПО ПРОГРАММЕ ХАДЖА-2015. ПРЯМОЙ АВИАРЕЙС МИНЕРАЛЬНЫЕ ВОДЫ-МЕДИНА
ПРОЖИВАНИЕ: в 3-х - 4-х местных номерах.
В МЕККЕ (район РИХБАШ) 850 метров от КААБЫ
В МЕДИНЕ (район МАРКАЗИЯ) 150 метров от АЛЬ-ХАРАМ

Предлагаемые услуги:
- Комплексное 2-х разовое питание при гостинице в МЕККЕ и в МЕДИНЕ (турецкая кухня)
- Экскурсии по знаменательным местам в МЕККЕ и в МЕДИНЕ
- Трансфер по всей Саудовской Аравии
- Канистра ЗАМ-ЗАМА в подарок
- Медицинское обслуживание
- Услуги гида на весь период Хаджа

СТОИМОСТЬ ТУРА 3700 \$

Требуемые документы:
- заграничный биометрический со сроком годности до 03-2016 г.
- 3 фотографии (цветные) 3x4 на белом фоне матовой бумаги
- справка о вакцинации.
Руководитель группы заместитель муфтия ЦРО ДУМ СК Казак Асхат. Тел: 8(928) 076-85-30, 8 (928) 077-83-33

БАСМА

Малкърарны кыйын кезиуюн баямлаган китап

Бу кюнлде Нальчикде «Балкария: депортация. Свидетельствуют очевидцы» деген ат бла Мария бла Виктор Котляровланы издательстволарында жангы шартла бла топурулулуп байыкыган экинчи издание чыкыганды. Аны бетлерине республиканы элдеринде бла шахарларында жашагъан жюз бла беш абаданны эсериую тошгенди. Ол кыйын, мудах халарлада кьадарлары кьчгончюлюк жыллага тошген адамланы ажимлы жазулары, сталин репрессияны огьурсулугу да ачык баямланады.

Сьзсюз, быллай китап алгыракъдан окьуна дуня жарыгын кьорюрге керек эди. Ала бир талай окьуна болурга тийишли эдиле. Нек дегенде хар депортацияны сынагъан инсанн кесини эмда халкьыны юсюнден акьылын, сагьышларын туура этерге эркинлиги барды.

Сууук 1944 жылны март айны кюню малкърарыланы жореклерине, заман оза баргъанлыкьга, сау болмазлыкь, тартылмазлыкь жара салганды. Бюгюнлюкде бу чыгъарманы окьугъан адам

автобиографиялы хапарлары болушлукьлары бла ол ажимны кыйынлыкьына тошюнмей кьаллыкь туйюлдо. Алада ачы кьада, мудахлыкь барды - огьурсулукь жокьду.

Бу жаны бла энчи кьз кьарамла толусунлай сыйынган, эсериуле, оюмла да баямланган литература да хазна жокьду. Сюрюн онюч жылны кыйынлыкьын, андан сора халкьыны аягы юсюне болурга кьорешген заманларын ачыкьлагъан материалланы окьуйбуз биз кьбюсюнде.

Сьзсюз, ол миллет менлики

айныуна, тохташдырылыуна бек магъаналыды. Алай бу трагедияны кеси сынагъан жалаанда бир адам сау кьадарда, аны ауазы айырмалы эшитилинбирге керекди, ачы кетип, жалаанда мудахлыкь кьалырга, биз, башка миллетлени келечилери, ол жарсыну ангылап, аны жапсарырга. Андады жашауу, китапланы да ара магъаналары.

Чыгъарманы «О марта день кровавый...», «... И слез таких горючих земля не знала», «Такой беды, какую мы познали...», «А горе учит твердости людей...», «Как мы в своём изгнании умирали...», «Как расскажу о глубине страдания?» деген алты башыны атлары Кьулийланы Кьайсынны «Осуят» деген поэмасындан тагъаналды. Аны приложениасына «Исполнение проводит на месте» эмда «Трагедия репрессированного интеллекта» дегенле киргендиле.

Къаты тышы бла изданианы тиражи минг экземплярды. Аны жарымын авторла - издательле Мария бла Виктор Котляровла - Кьабарты-Малкърарны китапханаларына саугьаларыкьдыла.

Виктор КОТЛЯРОВ.

Хунерлиле

Итинулюк барды, болушлукь изленеди

Былым элни Маданият юйюнде «Кесибиз этейик» деген кружок ишлейди. Мырзаланы Кьууанч, Отарланы Салим, Мызыланы Заур эм Езденланы Хажибий бери юйренирге бек суйюп жюриюлдоле.

Жашла бла биз районда «Эл-брусну жулдузу» деген чыгъармачылыкь фестивалны кезиуюнде танышханбыз. Былымчыла 13-17-жыллыкьланы санында биринчиле болгъандыла. Ала жарашдыргъан затлага кьарасанг, жаш уста кеслерими этген болурла деп келеди кьлонге.

Асламысы эрте заманда таулула хайырланган абериледиле. Ол сауда атны жюгенин да кьорюрге боллукь эди. Жашла айтханнга керге, чыгъармачылыкь ишде хар материал бла да энчи ишлерге тошеди. Сора хар уста да, белгисизча, кесинден бир зат кьошмай кьыймайды. Кружокка Кьудайланы Исса башчылыкь этеди.

«Сабийле кьорюрек билерге, чемерликлерин ёсдюрюрге бек итинедиле. Болсада бусагъатда аллай амал жокьду. Болушлукь излеп бир кьауум жерге да сьлеш-

генбиз, алай киши себеплик этерге ашыкьмайды. Сьз ючюн, агъач бла кьореширча тюрлю-тюрлю инструментле, станокла керекдиле. Аланы ишлетирча эркинлик алып, токну да тартмай болмайса», - дейди Исса.

Ол филологду. Чыгъармачылыкь жаны бла уа кеси аллына кьореше, усталыгын да кьетюре барганды. Юйренирге жюриюген жаш адамлага бек ыспас этеди. Аланы бир кьаууму, чыгъармачы-

лыкь жанын сайлап, билимлерин да ёсдюрюрге сюедиле.

«Ата-бабаларыбыздан кьалгъан усталыкьлага бусагъатда эс бургъанла азддыла. Болсада юйренирге итинген жаш адамла миллет байлыкьны сакьларла, айнытырла, деп ышанырчады», - дейди Кьудай ул.

КЮЧЮКЛАНЫ МАДИНА,

Анатолий ТЕМИРОВ.

СУРАТДА: Кьудайланы Исса сохталары бла бирге конкурсада.

Театр

Акьылманн хурметине

Кьулийланы Кьайсын атлы Малкър кьырал драма театр **10-чу июнда** Кьулийланы Элизатны «Жашау - ёрлеудю» деген пьесасына керге салынган оюнуна чакьырады. Анда закый поэт Кьулийланы Кьайсынны жашау эм чыгъармачылыкь жолу кьргюзюлюнеди. Спектакльни театр, поэти жашаудан кетгенли 30

жыл болгъанн эсегере, аны хурметине атайды. Оюну режиссеру Атырзаланы Магомедди. Ол **19 сагъатда** бошаноиди. Орустилге кьчюрюлюди. Соруу болган бу телефон номерле бла сьлешсин: **47-50-40; 47-54-37**
Хош келигиз!

Учредительле: Кьабарты-Малкър Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

БЕШПАЙЛАНЫ Муталип
(баш редактору орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
САРАКУЛАНЫ Асият
ТИКАЛАНЫ Фатима

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкър регион инспекцияда 1994 жылда 14-чу июнда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КьМР-ни Басма эмда асламлы коммуникация жаны бла кьырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте керге 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГАНЛА:

Убашланы Мурат-дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары;
Акушуланы Феруза - (1, 2, 3, 4, 5, 6-чы бетле),
Бийчеккуланы Жаннета - (7, 8, 9, 10, 11, 12-чи бетле) - корректорла.
Тиражи 2100 экз. Заказ № 935

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru